

Współczesne ruchy odnowy i stowarzyszenia we wspólnocie Kościoła

1. Horyzont teologiczny ruchów odnowy w Kościele

1.1. Apostolstwo świeckich

Współczesne ruchy odnowy w Kościele obejmują przede wszystkim osoby świeckie, choć oczywiście zdarza się, że osoby zakonne i kapłani również włączają w ich działalność. Aby zobaczyć teologiczne i duchowe uzasadnienie ich obecności w Kościele, trzeba się oprzeć na myśli ojców Soboru Watykańskiego II. *Dekret o apostołstwie świeckich* podkreśla jedność hierarchii i świeckich w misji Kościoła: „W Kościele istnieje różnorodność posługiwania, ale jedność misji. Apostołom i ich następcom zostało powierzone przez Chrystusa zadanie nauczania, uświęcania i kierowania w Jego imieniu i Jego mocą” (nr 2). Z kolei Konstytucja *Lumen gentium* (nr 31) stwierdza: „Ludzie świeccy, mający uczestnictwo w funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa, wypełniają natomiast swe zadania w posłannictwie całego Ludu Bożego w Kościele i świecie”. W numerze 3 tego dekretu zostaje jasno pokazany teologiczny i duchowy fundament zaangażowania świeckich w misję zbawczą Kościoła: „Obowiązek i prawo świeckich do apostołstwa wypływa z ich zjednoczenia z Chrystusem jako Głową. Przez chrzest bowiem wszczępieni w Ciało Mistyczne Chrystusa, przez bierzmowanie umocnieni mocą Ducha Świętego, przez samego Pana przeznaczeni są do apostołstwa”. Świadomość zjednoczenia z Chrystusem w Duchu Świętym uzdalnia świeckich, którzy gromadzą się

w ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty, do działalności skierowanej ku „ewangelizacji i uświęcaniu ludzi oraz ku przenikaniu i kształtowaniu porządku rzeczy doczesnych zgodnie z duchem ewangelicznym, tak by ich działanie w tym porządku stanowiło w sposób widoczny świadectwo o Chrystusie i służyło do zbawienia ludzi” (nr 2).

Najważniejszymi dziedzinami pracy apostołskiej świeckich są: partykularne wspólnoty kościelne, rodzina, młodzież, środowiska społeczne, grupy narodowe i międzynarodowe (nr 10).

Nauczanie Jana Pawła II pokrywa się z kierunkami wyznaczonymi przez Sobór. Był on wielkim promotorem szerokiego zaangażowania świeckich w misję zbawczą Kościoła. W encyklice *Redemptoris missio* (nr 72) pisze, że „nowe ruchy kościelne, obdarzone wielkim dynamizmem misyjnym, stanowią prawdziwy dar Boży dla nowej ewangelizacji i dla działalności misyjnej we właściwym tego słowa znaczeniu”. I dodaje z naciskiem: „Zachęcam zatem gorąco, by szerzyć je i korzystać z nich dla przywrócenia żywotności, zwłaszcza wśród młodzieży, życiu chrześcijańskiemu i ewangelizacji, w pluralistycznej wizji form zrzeszania się i działania”.

1.2. Ruchy kościelne a struktury Kościoła

Papież Benedykt XVI również nie boi się promocji nowych ruchów, stowarzyszeń i wspólnot w Kościele. Uważa, że poprzez ich żywotność i entuzjazm w życiu Ewangelią Duch Święty sam prosi o głos¹. Zwraca jednak uwagę, że relacja pomiędzy

¹ Por. J. Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*, Kraków 2005, s. 160.

ruchami a tradycyjnymi strukturami Kościoła może rodzić napięcia. Istnieje bowiem problem teologicznego umiejscowienia nowych ruchów w ciągłości kościelnych struktur². Dotychczasowe próby ich rozwiązania nie są w pełni zadowalające.

Papież przywołuje trzy sposoby podejścia do tego zagadnienia. Pierwszym z nich jest rozróżnienie pomiędzy instytucją a charyzmatem. Jest ono jednak niedoskonałe. Podstawowe elementy instytucjonalne w Kościele, takie jak urząd sakramentalny (biskup, kapłan, diakon), przyjęło się nazywać *ordo*, czyli „urząd” dopiero w XX wieku. A przecież jest on przede wszystkim sakramentem, który realizuje się na sposób charyzmatyczno-pneumatologiczny, tzn. jest zawsze darem Ducha Świętego, którym nie możemy rozporządzać w sposób dowolny. Duchowy urząd należy pojmować jako pewnego rodzaju charyzmat, a sam kapłan powinien być pneumatykiem, *homo spiritualis*, którego wzbudził i nadal pobudza Duch Święty³. Tak rozumiany charyzmat chroni „urząd” przed instytucjonalnym skostnieniem.

Inne rozwiązanie relacji ruchów do struktur kościelnych odwołuje się do przeciwstawiania we współczesnej teologii chrystologicznej i pneumatologicznej wizji Kościoła. W tej wizji pierwszeństwo przyznaje się sakramentowi, gdyż jest on przyporządkowany do linii chrystologiczno-inkarnacyjnej, natomiast linia pneumatologiczno-charyzmatyczna musi odejść na dalszy plan⁴. J. Ratzinger wykazuje niedostatki tego spojrzenia odwołując się do pneumatologicznej chrystologii św. Pawła: „Chrystus może przychodzić

do nas tylko dlatego, że przed nami, jako pierwszy, wszedł w sferę życia Ducha Świętego i udziela się przez Niego i w Nim. (...) Nowa obecność Chrystusa w Duchu jest warunkiem istnienia sakramentu i sakramentalnej obecności Pana”.⁵ Takie podejście ma skutki dla rozumienia m.in. sukcesji apostoelskiej. Nie polega ona na tym, że dzięki nieprzerwanemu łańcuchowi następstwa stajemy się jakby niezależni do Ducha; nie jest ona naszą własnością, lecz jest sakramentem Ducha⁶.

Trzecie przeciwstawienie: stała struktura Kościoła – interwencje Ducha (w skrócie: hierarchia a prorocтво) nawiązuje do interpretacji Lutra, która stawiała w opozycji dwie linie historii zbawienia: kultowo-kapłańską i profetyczną. W ocenie obecnego papieża Benedykta XVI jest ona bardzo nieprecyzyjna, choć nie w całości fałszywa. Pismo Święte nie daje prawa do dzielenia Kościoła na prawą i lewą stronę, na prorocki stan ruchów czy zakonów z jednej strony i hierarchię z drugiej. Również i na tej drodze nie da się w pełni wyjaśnić istoty i posłannictwa ruchów⁷.

1.3. Kryteria oceny zaangażowania ruchów w Kościele

Chcąc doprecyzować pojęcie „ruchu”, J. Ratzinger dokonuje pewnego uporządkowania terminologicznego. Wskazuje na trzy typy zaangażowania: ruchy, prądy i inicjatywy mobilizujące. „Prąd” jest pojęciem najszerszym zakresowo. Może on łączyć w sobie szereg różnych „ruchów”. Natomiast np. akcja zbierania podpisów, by wprowadzić określone zmiany w Kościele,

² Por. tamże, s. 161.

³ Por. tamże, s. 164.

⁴ Por. tamże, s. 165.

⁵ Tamże, s. 166.

⁶ Por. tamże.

⁷ Por. tamże, s. 168.

nie jest „ruchem”, lecz jednorazową inicjatywą. Ruchy rodzą się jako owoc oddziaływania charyzmatycznej osobowości. Przyjmując kształt konkretnych wspólnot, przeżywają Ewangelię w jej integralnym radykalizmie i bez zastrzeżeń, uznając swoją rację bytu w Kościele, bez którego nie mogłyby istnieć⁸.

Pierwszym kryterium oceny obecności ruchów w Kościele, na jakie zwraca uwagę obecny papież Benedykt XVI, jest zakorzenienie w wierze Kościoła. Kto nie podziela wiary apostoelskiej, nie może rościć sobie prawa do podejmowania apostoelskiej działalności, a z wiarą apostoelską wiąże się gotowość zachowania więzi z następcami apostołów i z następcą Piotra. Apostołość to kolej pociąga za sobą wolę prowadzenia życia apostoelskiego, czyli gotowość do rezygnacji z własności, potomstwa, z narzucania Kościołowi własnych idei⁹. Wszystko to ma służyć dyspozycyjności dla głoszenia Dobrej Nowiny. Z nią jest związana zazwyczaj w jakiejś formie postępa społeczna, oparta jednak na osobistej więzi z Chrystusem.

Pewnym ryzykiem jest przypisywanie własnemu ruchowi wartości absolutnej, proponowanie go jako drogi dla wszystkich. Ruchy muszą pamiętać o tym, że jeśli nawet znalazły na swej drodze pełnię wiary i dzielą się nią z innymi, są darem dla całego Kościoła i że winny poddawać się wymogom wynikającym ze wspólnego dobra. Kościoły lokalne i biskupi nie mogą jednak dążyć do absolutnej uniformizacji ruchów we własnym programowaniu

duszpasterskim: lepiej uszczuplać widzialną strukturę organizacyjną, a zostawiać więcej miejsca Duchowi Świętemu!¹⁰ Nie jest również dopuszczalna postawa jakiegokolwiek wyższości intelektualnej, która zapala ludzi ożywionych Duchem Świętym, czy też ich szczerą wiarę w słowo Boże, piętnowałaby mianem fundamentalizmu¹¹.

2. Wybrane przykłady ruchów, stowarzyszeń i wspólnot

Życie apostoelskie nie jest celem w samym sobie, lecz ma wyzwalać do służby, w której na pierwszym miejscu jest element misyjny, czyli głoszenie Ewangelii¹².

Bł. Jan Paweł i jego następca Benedykt XVI, realizując odnowę posoborową, nie tylko kontynuują linię Pawła VI i jego słynnej adhortacji *Evangelii nuntiandii* (1975), ale motywują dziś chrześcijan wezwaniem do nowej ewangelizacji. W sposób naturalny to wezwanie podejmują wielorakie ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty. Wszystkie posiadają zazwyczaj jakiegoś doczesnego założyciela. Do wyjątków należy Odnowa Charyzmatyczna.

2.1. Odnowa w Duchu Świętym

Zgromadzenia modlitwne i wspólnoty Odnowy w Duchu Świętym stwierdzają, że się narodziły z nowej Pięćdziesiątnicy i żyją nią z dnia na dzień¹³. Ich „założycielem” jest Duch Święty. Od 1990 r. Odnowa posiada formalną akceptację statutów Katolickiego Stowarzyszenia Charyzmatycznych

⁸ Por. J. Ratzinger/ Benedykt XVI, *Nowe porywy Ducha. Ruchy odnowy w Kościele*, Kielce 2006, s. 47-48.

⁹ Por. tamże, s. 48.

¹⁰ Por. Tamże, s. 51.

¹¹ Por. tamże.

¹² Por. tamże, s. 49.

¹³ Por. E. Garin, *Odnowa charyzmatyczna i nowe wspólnoty: rzeczywistość profetyczna*, w: *Duch Odnawiciel*, Kolekcja „Communio” 12, red. L. Balter, S. Dusza, F. Mickiewicz, S. Stancel, Poznań 1998, s. 282.

Wspólnot Przymierza oraz od 1993 r. Międzynarodowych Służb Odnowy Charyzmatycznej dokonaną przez Stolicę Apostolską. W przemówieniu z 14 marca 1992 r. z okazji obchodów 25. rocznicy narodzin katolickiej Odnowy w Duchu Świętym Jan Paweł II powiedział: „Powstanie po II Soborze Watykańskim Odnowy jest szczególnym darem Ducha Świętego dla Kościoła. Jest to znak, że wielu katolików pragnie pełniejszego życia w godności chrztu świętego i powołania adoptowanych dzieci Bożych, pragnie poznać odkupiającą moc Chrystusa, naszego Zbawiciela (...)”.

Celem Odnowy jest pogłębienie i odnowienie doświadczenia życia chrześcijańskiego poprzez przeżycie świadome i osobiste działania Ducha Świętego. Dokonuje się ono poprzez tzw. chrzest w Duchu Świętym nazywany również wylaniem Ducha Świętego. Jest to modlitwa o ożywienie darów, jakie człowiek otrzymał w sakramencie chrztu świętego i mocy sakramentu bierzmowania. Służy ona dopełnieniu oddziaływania sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, poprzez pogłębienie osobistej percepcji Jezusa jako Pana¹⁴.

Owoce tego odrodzenia w Duchu Świętym jest głębsze umiłowanie Pisma Świętego, jak również odkrycie charyzmatów epifanijnych, takich jak: dar prorocтва, dar uzdrawiania czy modlitwy językami. Chrześcijanin poruszony nowym wylaniem Ducha Świętego głębiej przeżywa modlitwę osobistą, wspólnotową i więź z Kościołem. Charakterystyczną cechą Odnowy Charyzmatycznej jest dynamizm grupy modlitewnej, która jest

nie tylko znakiem prawdziwej wspólnoty, ale realizacją i świadectwem miłości. Jest więc niejako odpowiedzią na realizację odnowy Kościoła podjętą przez Vaticanum II¹⁵. Poprzez wymianę doświadczeń, wspólną i spontaniczną modlitwę i przyjaźń, osoby udzielające sobie nawzajem pomocy duchowej i modlitewnej nabierają sił do pokonania przeszkód w życiu oraz do przyniesienia obfitych owoców apostołstwa¹⁶.

Podstawowym narzędziem ewangelizacyjnym jest Seminarium Odnowy w Duchu Świętym. Jest to podstawowy kurs wiary obejmujący ok. 10 cotygodniowych spotkań o tematyce kerygmatycznej, prowadzących do pogłębienia osobistej więzi z Bogiem poprzez świadome oddanie życia na nowo Jezusowi oraz przyjęcie daru Ducha Świętego wraz z Jego charyzmatami. Warto podkreślić, że Odnowa nie tyle chce być jednym z wielu ruchów, lecz odnowić Kościół i wszystkie jego ruchy poprzez podzielenie się doświadczeniem mocy Ducha Świętego.

2.2. Neokatechumenat

Ruch ten, zwany również jako Droga Neokatechumenalna, sięga swymi początkami lat 60-tych XX w. Narodził się w slamsach Madrytu w wyniku spotkania Kiko Arguello z Carmen Hernandez, przygotowującą ludzi społecznego marginesu do ewangelizacji. W tym środowisku Kiko znalazł taką formę głoszenia słowa Bożego, która prowadziła do ożywienia życia chrześcijańskiego. Ruch zaczął się szybko rozprzestrzeniać na całym świecie. W 1988 r. powstało w Rzymie pierwsze seminarium duchowne, które

¹⁴ Por. Dokument z Malines I, Kraków 2006, s. 30. Zobacz również: K. McDonnell, G.T. Matague, *Inicjacja chrześcijańska i Chrzest w Duchu Świętym. Świadectwo pierwszych ośmiu wieków*, Kraków 1997.

¹⁵ Por. M. Piątkowski, *Pytania o Odnowę w Duchu Świętym*, Kraków 2000, s. 57.

¹⁶ Por. tamże, s. 58.

przygotowuje kapłanów do pracy na Drodze Neokatechumenalnej. Obecnie jest ich na całym świecie, w tym w Polsce, 35.

Droga Neokatechumenalna opiera się na trzech filarach: słowo Boże, liturgia i wspólnota. Jest metodą pogłębionego wtajemniczenia chrześcijańskiego. Jest to katechumenat pochrzcielny podzielony zasadniczo na trzy etapy. Poprzez katechezy oraz czytanie, wyjaśnianie, komentowane spontanicznie w kontekście życia, rozważane w małych grupach i dużych wspólnotach słowa Bożego, oraz znaki miłości i jedności, dokonuje się odnowienie więzi z Chrystusem i Kościołem. Droga Neokatechumenalna trwa 12-15 lat.

2.3. Szkoły Nowej Ewangelizacji (SNE)

Pierwsza Szkoła Nowej Ewangelizacji powstała w 1981 r. w Meksyku. Jej twórcą był Jose Prado Flores, świecki teolog biblijny, a na patrona został wybrany św. Andrzej. Obecnie SNE istnieją na 5 kontynentach w 60 krajach, w tym ok. 30 w Polsce. J. Prado Flores, a wraz z nim SNE, zwracają uwagę na to, że o ile u początków Kościoła chrzczono jedynie nawróconych, teraz trzeba nawracać ochrzczonych.¹⁷ Oznacza to konieczność uzupełnienia procesu katechizacji doświadczeniem ewangelizacji, czyli pierwszym głoszeniem Dobrej Nowiny, które umożliwia katechezie, a następnie życiu chrześcijańskiemu, wydania właściwego owocu.

Celem Szkoły Nowej Ewangelizacji jest formowanie ewangelizatorów oraz tworzenie środowisk ewangelizacyjnych, które przygotowują formatorów ewangelizatorów, co przyczynia się do zdynamizowania głoszenia Ewangelii współczesnemu człowiekowi.

Program formacji jest podzielony na 3 etapy: ewangelizacja, formacja do ewangelizacji i przygotowanie do formowania ewangelizatorów. Każdy z nich obejmuje 7 kursów ewangelizacyjnych. Istotą każdego z nich wypracowanie doświadczenia żywej wiary opartej treściowo o kerygmat, formalnie o wspólnotę miłości i służby oraz duchowo o moc Ducha Świętego działającego w sakramentach i poprzez charyzmaty. Poszczególne SNE mogą tworzyć kursy autorskie i w ten sposób reagować na potrzeby Kościołów lokalnych. SNE jest zazwyczaj wspólnoto-szkółą i tworzy środowisko modlitewno-formacyjne służące formacji indywidualnej oraz podejmowaniu programów i akcji ewangelizacyjnych.

Charakterystyczną metodą kursów SNE jest aktywizacja wszystkich zmysłów w procesie głoszenia słowa Bożego. Kształt głoszonego kerygmatu przybiera formy animacji, pantomim, bibliodram, pracy z plakatem itp.

2.4. Ruch Światło-Życie

Jest to najbardziej znany i rozposzechniony ruch, który narodził się w Polsce. Twórcą Ruchu jest sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki. Początki tego ruchu odnowy Kościoła sięgają lat 50-tych XX w., choć jego dynamiczny rozwój nastąpił po Soborze Watykańskim II. Jest ruchem ewangelizacyjnym, który w oparciu o formację deuterokatechumenalną przygotowuje do podjęcia służby ożywiania Kościoła przez próbę przekształcania parafii we wspólnoty wspólnot. Szczególnym charyzmatem Ruchu jest troska o liturgię. Rekolekcje wakacyjne, jak i cotygodniowe spotkania w małych grupach wokół słowa Bożego, gromadzą dzieci, młodzież, dorosłych,

¹⁷ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować ochrzczonych?*, Łódź 1993, s. 5.

jak również kapłanów, zakonników, zakonnice, członków instytutów świeckich. Rodziny pogłębiają doświadczenie Żywego Kościoła w ramach Domowego Kościoła. Wspólnoty Ruchu utrzymują ze sobą łączność spotykając się na Dniach Wspólnoty. Odpowiedzialność za całość Ruchu sprawuje Moderator Generalny Ruchu Światło-Życie. Na szczęblu kraju, diecezji i parafii odpowiedzialność pełnią moderatorzy krajowi, diecezjalni i parafialni.

2.5. Ruch Rodzin Nazaretańskich (RRN)

Jest to międzynarodowy katolicki ruch apostołstwa rodzin. Inicjatorami RRN byli ks. Tadeusz Dajczner oraz ks. Andrzej Buczel. Wraz z grupą osób świeckich utworzyli w 1985 r. w Warszawie pierwszą wspólnotę ewangelizacyjną. Obecnie istnieje w kilkudziesięciu krajach na wszystkich kontynentach.

Celem RRN jest prowadzenie chrześcijan do osobistej świętości oraz do zaangażowania w apostołstwo i w sposób szczególny służba rodzinie. W centrum formacji jest Eucharystia oraz indywidualne kierownictwo duchowe. Duchowym centrum formacji jest osobiste zawierzenie się

Matce Bożej na wyłączną służbę Kościołowi. Duchowe inspiracje RRN czerpie z duchowości karmelitańskiej, „małej drogi” św. Teresy, z orędzia o Miłosierdziu Bożym przekazanych św. Faustynie oraz z objawienia Matki Bożej w Guadalupe.

Nie sposób wymienić wszystkie ruchy czy stowarzyszenia działające dziś w Kościele powszechnym i w Polsce. Do wyżej wymienionych warto dołączyć choćby z nazwy: Międzynarodowe Stowarzyszenie „Wiara i Światło”, która gromadzi m.in. osoby upośledzone. Inny ruch to Komunia i Wyzwolenie zrodzony we Włoszech i żyjący pasją obecności Chrystusa w codzienności. Dobrze znany w Polsce jest włoski ruch Focolari. Dużą rolę odgrywa w polskim Kościele Akcja Katolicka, Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich, Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” i inne. Znakiem czasu jest rodzenie się wielu nowych wspólnot w Polsce, które nie będąc w strukturach dużych ruchów, ewangelizują według otrzymanego charyzmatu. Przykładem jest „Przymierze Rodzin z Mamre” z Częstochowy, które pomaga wielu osobom zniewolonym duchowo, czy też Wspólnota św. Dobrego Łotra w Radomiu posługująca kursami SNE i modlitwą uwolnienia.

Ks. dr Sławomir Płusa jest adiunktem w Instytucie Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Radomiu.